

Megjegyzések Eperjessy Géza: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686–1848. c. könyvéhez

Magyarországon a céhrendszer a XIV. század hetvenes éveitől a XIX. század derekáig élt és működött. Öt évszázadon át adott keretet a gazdasági élet egyik jelentős területének, az ipari termelésének. Jóllehet csak az ún. kézműipar nemzetközi szervezete volt, gyakorlatilag mégis majdnem a teljes ipari termelést átfogta. Fennállásának idején ugyanis az ipari termelés döntő volume kézműipari eszközökkel és munkamódszerekkel bonyolódott le és így csak egyfelől a háziipar, másfelől a XVIII—XIX. században fokozatosan kialakuló manu-faktúra és gyáripar esett hatókörén kívül.

A magyar gazdaságtörténeti szakirodalom mégis nagyon mostohán bánt vele. Szádeczky Lajosnak a századfordulón megjelent úttörő, összefoglaló munkáján és a nyomában napvilágot látott művelődéstörténeti tanulmányokon kívül magával a magyarországi céhrendszerrel lényegében azóta sem foglalkoztak. Szűcs Jenő: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon c. könyve (1955) ugyanis kizárólag a magyarországi céhrendszer középkori kialakulását és szervezetét ismerteti, Mérei Gyula munkája pedig [A magyar céhrendszer 1848 előtt (1948)] éppen a céhrendszer legutolsó időszakát, felbomlásának körülményeit tárgyalja. Éppen ezért lehet a legnagyobb örömmel üdvözölni Eperjessy Géza 1967-ben megjelent könyvét, amelynek címe: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686—1848.

Eperjessy könyve, amely lényegében az 1961-ben elfogadott kandidátusi értekezése alapján került kiadásra, hatalmas, elsősorban az Országos Levéltárban fellelhető, szinte teljes levéltári anyag feldolgozására támaszkodó kutatómunka eredménye. A szerző egyrészt többre vállalkozott, mint amennyit ígér, mert vizsgálódásait nem szigorúan csak a szorosan vett Dunántúl és Alföld céheire és nem csupán a mezővárosi és falusi céhekre korlátozza, hanem — bizonyos tekintetben — kiterjeszti az Erdély nélküli történelmi Magyarorszag összes vármegyéire és a szabad királyi városokban működő céhekre is. Földrajzilag és fogalmilag tehát sokkal szélesebb szférát fog át. Másrészt azonban időben inkább leszűkíti a határokat, amennyiben a fősúlyt a XIX. század első felére összpontosítja, a XVII—XVIII. század fordulójával és a XVIII. század első felével viszont aránylag szűkszavúan foglalkozik.

Eperjessy a gazdasági és társadalmi fejlődésbe ágyazva a történeti statisztikai módszerek segítségével hívásával vizsgálja a török hódoltság utáni speciális magyarországi céhfejlődést, amelynek jellemzője, hogy *kialakulása és bomlása is lényegében a XVIII. században és a XIX. század első felében ment végbe.*

A könyv először a török hódoltság megszűnése után megindult céhesedési folyamatot ismerteti, majd rátér a céhes szerveződés tájegységenkénti sajátos vonásaira. Ezután az 1761., 1805. és 1813. évi rendeletekkel egyre szűkebbre szabott önállósággal rendelkező céhek feletti földesúri, illetve községi joghatósággal, a céhbiztosai intézménnyel foglalkozik. Igen értékes része a könyvnek a mezővárosi és falusi kézművesek számszerű megoszlásáról írt fejezet, amelyben a szerző az egymástól teljesen eltérő módszerek szerint készült összeírások, statisztikai adatok és feldolgozások szigorú kritikai vizsgálattal megszürt egybevetésével rajzol képet a XIX. század kézműiparáról, annak jelentőségéről, az iparúzők társadalmi és nemzetiségi megoszlásáról. Külön fejezetet szentel a kézművesek anyagi viszonyainak, majd a céhes mesterek és legények közti viszonyt taglalja.

A könyv második része a céhmonopóliummal foglalkozik és részletesen ismerteti a monopólium fenntartásáért vívott küzdelem különböző formáit és irányait, a céhek vallási elzárkózását, a kereskedők és a céhen kívüli kézművesek elleni harcot. Külön fejezetet szentel a kontárkérdésnek. Megvilágítja annak mély gazdasági és társadalmi gyökereit. Behatóan foglalkozik a vármegyék sajátosan feudális és ugyanakkor eredményeiben mégis liberális és haladó szellemű állásfoglalásaival a kontárkérdésben, szemben a központi kormányzat merev, a fejlődést gátló és az osztrák gyarmatosító gazdaságpolitikát kiszolgáló rendelkezésével. Majd az 1790—91-es, az 1825—27-es és az 1843—44-es országgyűlés céhügyi javaslatait, a központi kormányzatok céhügyi politikáját, a Helytartótanács 1847. évi ipari rendtervezetét és az 1848. június 9-i céhszabály módosító rendeletet elemzi.

Végül a függelék igen hasznos szómagyarázatot ad az egyes mesterségek latin és német elnevezéséről, befejezésül pedig kb. 1300 magyarországi céhet sorol fel a szerző által összeállított céhjegyzék a XIX. század első feléből.

A könyv a magyar gazdaságtörténeti szakirodalom nagy nyeresége. Nemcsak azért, mert olyan elhanyagolt szakterületet dolgoz fel, amelyen a szaktudománynak sok évtizedes adósságai gyűltek fel, és ezért házagpótló, hanem azért is, mert az óriási kéziratok levéltári forrásanyag feldolgozásával és összefoglalásával kísérletet tesz a szerző — a maga sajátos módszere alapján — az ország XVIII—XIX. századi gazdasági és társadalmi képének felvázolására.

Ezek után szeretnénk rámutatni a könyv néhány hiányosságára és szükségesnek látjuk felhívni a figyelmet a szerző sajátos módszerének bizonyos fogyatékoságaira.

Mindezek eredendő kiindulópontja, hogy a szerző majdnem kizárólag a központi kormányzatok levéltári anyagára építette fel a munkáját, a helyi forrás és emléktanyag nem állott rendelkezésére. Így következtetésként a valóságos élet talajához nem kerülhetett elég közel s ezért a mennyiségileg hiányos adatokból kiindulva az egyoldalú forrásanyag hatására bizonyos sematikus szemlélet alapján alakította ki saját módszerét és vonta le következtetéseit.

A könyv legnagyobb *hiányossága* — amint ez az első átolvasásnál azonnal szembetűnik —, hogy csak a XIX. század első felével foglalkozik részletesen. A szerző ezt tudatosan teszi és érzi is ennek a hiányosságnak a fennforgását. Több helyen utal is rá, hivatkozva arra, hogy éppen a hiányolt XVIII. századi anyagot a központi levéltárak és könyvtárak adatain túl a vidéki levéltárak és gyűjtemények gazdag forrásanyaga jelentősen bővíthetné ki. Ezt egyébként a kandidátusi disszertáció vitájában az egyik opponens, Sinkovics István is szövegében. Pest és Veszprém megye — a budapesti központi levéltárakban található — XIX. század előtti bizonyító anyagát a kandidátusi dolgozat kéziratában le is közli a szerző. Nagy kár, hogy legalább e két megye XVIII. századi adatainak közreadásával nem enyhíti könyvében azt a szembetűnő aránytalanságot, amely a XIX. és XVIII. század adatainak feldolgozásánál a két század között mutatkozik. Hiszen éppen a XVII. század végének és a XVIII. század első felének céhes fejlődése magyarországi viszonylatban még kifejezetten progresszív jellegű, a haladás irányába mutat, mert időben összeesik a török hódoltság alól való felszabadulással járó gazdasági újjászerveződéssel.

Másik jelentős hiányosság, hogy a szerző figyelmen kívül hagyta Klauzál Gábor földművelés-, ipar- és kereskedési miniszter 1848. máj. 20-án 1118. sz. alatt kiadott „felhívására” a megyék által összeállított, a hazai iparvállalkozók vállalatait illető statisztikai összeírás kézműiparra vonatkozó adatait. Ez az anyag — ha nem is található meg összegyűjtve teljességében a Földművelési Ipar- és Kereskedelmi Minisztérium levéltárában — egyes megyéknél — példa erre Veszprém megye — feltehetően fellelhető.

A fenti hiányosságok adnak bizonyos mértékben magyarázatot Eperjessy alább ismertetett sajátos módszerének kialakítására, illetve annak fogyatékoságaira.

A szerző ugyanis teljes mértékben azonosítja magát a kormányzatokkal azzal az egykorú állásfoglalásával, mely szerint Mária Terézia 1761. évi céhügyi rendelete

értelmében, azok a kiváltságlevelek, melyek a királyi kancelláriától származtak, érvényüket veszítették, sőt a XIX. században a központi kormányzatok még azokat a céheket sem tekintették létező céheknek, amelyek 1761 után nyert királyi kiváltságukat az 1805., illetve az 1813. évi céhszabályzat értelmében nem újították meg. A gyakorlat, az élet azonban egészen mást mutatott. És ez az a pont, ahol meg kell állnunk. Ez a szemlélet igen sok téves következtetés forrása. Az a körülmény ugyanis, hogy a céhek egy jó része nem hajtotta végre a központi kormányzatok utasítását az új artikulások kiváltására, egyáltalán nem jelenti azt, mintha ezek a céhek ezzel megszűntek volna, de még azt sem, hogy anyagi erejük annyira megfogyatkozott volna, hogy nem voltak képesek az ehhez szükséges anyagi fedezetet előteremteni. A szerző maga is érzi ennek a szemléletnek az ellentmondásait, amikor a legkiválóbb esetekben (pl. Szombathely, Veszprém és Palota esetében) feltételezi, hogy egyes céhek a régi céhszabályok szerint működtek tovább. Ezt a tényt annál inkább el kellett fogadnia, mert helyenként szemben találta magát olyan konkrétumokkal, amelyek ezt határozottan bizonyították, pl. mikor egy-egy mezőváros vagy falu iparosai egy formálisan már nem létező céhből válnak ki a XIX. század elején (42., 45—46 l.). Mindezek azt bizonyítják, hogy azok a céhek, amelyek nem váltották ki új artikulusaikat, általában tovább éltek, működtek és dolgoztak, saját pecsétjük alatt hivatalosan leveleztek, fennállásukat a földesúri, városi és megyei hatóságok elismerték és megfelelő felügyeletet gyakoroltak felettük.

A fent vázolt téves szemlélet áthúzódik az egész könyvön és már abban is kifejezésre jut, hogy ha itt-ott el is ismeri a szerző egy-egy meg nem újított privilégium alapján működő céh létezését, azt csak idézőjelben nevezi céhnek, vagy legjobb esetben illegális céhnek minősíti és az új céhlevél kiváltásának elmulasztásából általában a céh megszűnésére, vagy legalábbis olyan mértékű leszegényedésére következtet, amiből közeli felbomlását lehet gyanítani.

Ezzel szemben a céhek nagy része — és éppen elsősorban a legrégebb, legerősebb, legnagyobb létszámú céhek — nem azért nem váltották ki az új artikulusokat, mert már annyira elszegényedtek, hogy nem bírták volna azt megfizetni, hanem azért, mert görcsösen ragaszkodtak régi kiváltságaikhoz. Ezért „vonyakodtak” régi kiváltságaikat a központi kormányzatok felszólítására beadni. Azzal a begyökeresedett, évszázados, középkori szemlélettel állunk itt szemben, amely szerint egy kiváltság annál vitathatatlanabb, annál jelentősebb, annál előkelőbb és annál erősebb, minél régebb. Ezért nem voltak hajlandók a régi, XV., XVI. és XVII. században alakult céhek ősi kiváltságleveleiket beadni és újakkal felcserélni. Ezért tűnik úgy, hogy a Dunántúl nyugati részén és a Felvidéken a XVIII. és különösen a XIX. században erősen visszaesik a céhek száma. De a valóságban nem a céhszervezetek száma esett vissza, hanem csak az új céhlevelek száma nagyon csekély, mert ezeken a területeken tulajdonképpen csak olyan falvak iparosainak került fel szükséglete új artikulusokra, amelyek csak erre az időre érték el az ipari fejlődés olyan fokát, hogy már

gondolhattak önálló céhszervezet felállítására. Ezért látszik úgy, hogy míg a Délvidék egy-egy mezővárosában 15, 20, sőt néha 25 céh is működik a XIX. század első felében, ugyanakkor a céhek száma a török hódoltság által nem érintett területek városaiban a csekélyszámú kiváltságlevél megújítás egyoldalú és kizárólagos szemléletének fényében szinte hihetetlen mértékben visszaesik. Ezt a téves látszatot csak jobban elmélyíti a függelék céhjegyzéke. Ebből ugyanis egyértelműen azt veszi ki az olvasó, hogy 1815 és 1848 között Magyarországon kizárólag az ebben felsorolt céhek működtek. A függelék ugyanis nem céhkiváltságlevelek jegyzékéről, hanem kifejezetten céhjegyzékről beszél.

Ez a hiba félő, hogy újakat fog szülni. Hiszen Eperjessy könyvét remélhetőleg igen sokan fogják forgatni, helytörténészek, rész kutatók és a gazdaságtörténet egyéb területeinek kutatói. E megtévesztő összeállítás tehát igen sok újabb tévedés forrása lehet és éppen a munka hézagpótló és alapvető jelentősége miatt súlyos veszélyt rejt magában.

Vizsgáljuk meg e téves szemlélet alapján kialakított képet Veszprém megye vonatkozásában.

Ha összevetjük az Eperjessy kandidátusi értekezésében felsorolt XVIII. századi Veszprém megyei céheket, illetve azok számát az 1848-as Klauzál-féle összeírás adataival, kiderül, hogy a céhek száma általában változatlan maradt, sőt helyenként még emelkedett is.

*Veszprém*ben például az Eperjessy által a XVIII. században említett 25 céhvel szemben 1847-ban 26 céh működött,

Nagyvázsonyban 8-cal szemben 10,

Devecserben 6-tal szemben 9.

Mindenképpen tarthatatlan tehát az az álláspont, ami a függelékéből kiderül, hogy a XIX. században Veszprémben mindössze 5, Devecserben 3, Nagyvázsonyban pedig egyetlen egy céh sem működött a XIX. sz. első felében. A XVIII. századi 104 Veszprém megyei céhvel szemben Eperjessy XIX. századi céhjegyzéke mindössze 50 céhről tud, holott az 1848-as Klauzál-féle összeírás szerint is jóval több mint 100 céh található a megyében.

Ha pedig figyelembe vesszük a fennmaradt *tárgyi emlékeket és helyi iratanyagot* is, akkor óvatos számítás szerint 130–140-re tehetjük a Veszprém megyében működő céhek számát a vizsgált időszakban. Ez a szám azt a tűrést is tartalmazza, amelyet az a körülmény követel meg, hogy feltehetően egynéhány céh időközben megszűnhetett akkorra, mire néhány más új céh megalakult.

A valóságban működő, élő céhek egy része még 1761 után, sőt a XIX. században is helyi, földesúri engedély alapján működött, illetve alakult meg, sőt arra is van példa, hogy maga a vármegye engedélyezett új céhalakítást (Pl. a herendi vegyescéhe Veszprém megye 1847. évi közgyűlési határozatával alakult meg). Több olyan céhről is tudunk, amely filiaként nyerte el az önállóságnak olyan fokát, hogy saját ládát, zászlót és korszót tartott és saját pecsétje alatt levelezett. Jó példa az ilyen önállósult filiára és a céheknek a királyi privilégiumtól teljesen független működésére a mencshelyi takácsok és szabók céhe, amelyről az 1813-as céhrevíziókor Veszprém

vármegye így nyilatkozik: „Csak azt kérik, hogy külön céhet tarthassanak, nem pedig privilégiumot! . . . , kevés számmal vannak (12), könyörgő levelük félretették s a Nagyvásonyi chéhből továbbra hagyattatnak.” Hogy önállóságukat mégis kivívták és hogy a céh gyakorlatilag fenn is állott, arra bizonyíték az 1848-as Klauzál-féle összeírás, amelyben már mint kifejezetten önálló céh szerepelnek.

Ilyen, a szerző által nem említett Veszprém megyei céhek többek között a következők:

1. Peremartoni kovács-, lakatos-, csiszár és szíjgyártó céh (Pecsétnyomója a Bakonyi Múzeumban 1699-ből).
2. Vámosi pintércéh (1783. évi kiváltságlevele egy 1813. évi összeírásban szerepel)
3. Mencshelyi bográn- és kovácscéh (Korsója 1815-ből a veszprémi Bakonyi Múzeumban)
4. Tapolcafői takácscéh (behívótáblája 1817-ből és korsója 1836-ból a Magyar Néprajzi Múzeumban)
5. Görzsönyi takácscéh (Korsója 1829-ből a kismartoni Wolff gyűjteményben)
6. Herendi takács és szabócéh (Ládája 1845-ből a veszprémi Bakonyi Múzeumban).
7. Herendi vegyescéh (Ládája 1846-ból a veszprémi Bakonyi Múzeumban).
8. Mencshelyi takács és szabócéh (a Klauzál-féle 1848-as összeírásban).
9. Pápateszéri molnárcéh (Országos Levéltár Földmívelés- Kereskedelem és Iparügyi Minisztérium iratai, 1848),
10. Ugodi takácscéh (Céhzászlója 1862-ből az ugodi r. katolikus templomban).
11. Bándi vegyes céh (céhlámpái a XIX. századból a bándi r. kat. templomban).
12. Dudari takácscéh (korsója 1870-ből a dudari ref. egyház tulajdonában).

Ugyanígy megtévesztő képet kapunk a többi megyékre vonatkozóan is. Például a jelenleg Veszprém megyéhez csatolt volt Zala megyei területről a könyv szerint az derül ki, hogy az ottani három jelentős mezőváros közül Tapolcán és Sümegen a XIX. század első felében egyetlen céh sem működött, Keszthelyen pedig mindössze egy, a kalaposoké (a Nagykanizsával, Zalaegerszeggel, Szentgróttal és Kiskomárommal közösen kapott céhlevél alapján). Ezzel szemben Tapolcán a Historia Domus szerint 1816-ban 5 céh zászlója volt a templomban de legkevesebb 7 céhről van egyébként is tudomásunk, Sümegen 5 céhről vannak adataink, Keszthelyen pedig 1731-ben már 10 céh működéséről tudunk hivatalos összeírás szerint, de ezek száma még tovább emelkedett. Téves tehát a könyv 43. oldalán a XIX. század előtti Zala megyei mezővárosi céhek számáról tett megállapítás is (vö.: Országos Levéltár Acta Mechanica, Szaladiensis Comitatus. 43. cs.), nem is beszélve a XIX. századiakról.

Áttekintve a Dunántúl városait, még elképesztőbb példákra is bukkanunk. A függelék szerint *Szombathelyen*, *Zalaegerszegen* és *Kaposváron* egyetlen egy céh nem működött 1815 és 48 között. *Sopronban* és *Székesfehérvá-*

ron 1—1, *Kőszegen és Nagykanizsán* mindössze 2—2. Ebből a néhány legkirívóbb adatból is kiténik ennek a teóriának a tarthatatlansága. A dunántúli iparfejlődés helyzetét ezek az adatok egyáltalán nem tükrözik, mert

1. a XIX. sz. első felében a Dunántúlon és főleg a mezővárosokban igen nagy számmal működtek céhek, teljesen függetlenül attól, hogy privilégiumukat megújították-e vagy sem és igen jelentős számú iparost tömörítettek.
2. Ebből következik, hogy a kontárok száma mégsem lehetett olyan nagy arányú, hisz az iparosság zöme mégiscsak a céhszervezetben belül működött.
3. Manufaktúra és gyár igen kevés alakult még ebben az időszakban, távolról sem annyi, amennyi a fennálló iparcikkigényeket kielégíthette volna.
4. Ha tehát sem elég céhes iparos, sem elég kontár, sem elegendő manufaktúra, vagy gyár nem biztosította a kellő termelést, felmerül a kérdés, vajjon honnan elégítette ki a Dunántúl iparcikk-szükségletét? Döntően nyugati importból? Vagy a céhesebb(?) Alföld, esetleg Felvidék termeléséből?

Mindezek a kérdések csak szervezeti oldalról természetesen nem oldhatók meg, de kétségtelen, hogy a szerző az egyébként helytálló teóriát, a céhes ipar hanyatlását és visszafejlődését ilyen formális bizonyítékok alapján nem állíthatja fel. Csak az alapos részletkutatások és adatközlések deríthetnek fényt a végbemenő gazdasági folyamat pontos irányára és alakulására.

Végül néhány apróbb kiigazítandó:

A függelék 261. oldalán szerepeltetett Sármellék nem azonos a Zala megyei Sármellék községgel. Az 1817-ben artikulusokat nyert három céh, a takácsoké, a patakmolnárké, valamint a kovács, lakatos és bognármestereké nem ott működött, hanem a Fejér megyei Sárvíz melletti falvakban, a „Sár mindkét mellékén”, az ún. Sármelléken. Pecsénnyomóik a székesfehérvári István király Múzeumban található 1762-ből és 1818-ból. Irataikból néhányat

a székesfehérvári, a veszprémi és a zirci múzeum őriz.

A csutorások német neve nem Flaschner. A Flaschner elnevezés kifejezetten bádogost jelent. Bizonyítja ezt a miskolci bádogosok több céhpecsétje is 1808-ból, amelyeken bádoglámpa, vért és sisak látható. (Magyar Nemzeti Múzeum Lelt. sz. 8/1880.1, 8/1880.2. és 8/1880. 6.)

A csutora Dunántúlon kulacsot, Tiszántúlon szopókát (pipacsutora) jelent. Ezért a veszprémi csutorások pecsétjén kulacs (veszprémi Bakonyi Múzeum Lelt. sz. N. 54. 4. 1.), a debreceniekén esztergált szopóka (pipacsutora) látható (debreceni Déri Múzeum). A veszprémi csutorásokat a kandidátusi dolgozatban a szerző tévesen szerepelteti signibullarius néven. A téves olvasás miatt ezt a mesterséget jelvénykészítőnek fordítja. A helyes latin elnevezés: sugibullarius. Sugibulum szopókát jelent, sugibullarius tehát szopókakészítő, azaz csutorás.

Összefoglalva: a hatalmas levéltári forrásanyagra támaszkodó szakkönyv legfőbb érdeme, hogy ismét felkeltette az érdeklődést a magyarországi céhrendszer iránt, ráirányította a figyelmet gazdasági és társadalomtörténetünknek erre a meglehetősen ismeretlen területére. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy bírálatunk semmit sem von le az óriási úttörőmunka érdeméből. Sok értékes és hasznos, szinte nélkülözhetetlen útmutatóval szolgál ez a könyv mindazoknak, akik a magyarországi céhrendszer kérdésével bármilyen vonatkozásban szembekerülnek. Megjegyzéseink inkább arra akarják felhívni a figyelmet, hogy a magyarországi céhtörténeti anyag összegyűjtése milyen szerteágazó, összetett feladat, hogy ebből milyen kevés valósult meg, és hogy megfelelő mennyiségű és minőségű részfeldolgozás, forráspublikáció és különösen részletes és alapos helytörténeti kutatás hiányában milyen nehéz feladat szintetizáló átfogó feldolgozásra vállalkozni. Reméljük, éppen e munka nyomán megindul az élnék, sokoldalú és korszerű rész kutatások és publikációk sorozata.

Nagybákay Péter

TARTALOMJEGYZÉK

ÉRI ISTVÁN: Közleményeink 8. kötete elé	5
KEVE ANDRÁS: Emlékezés Lovassy Sándorra	7
SÁGI KÁROLY: A hetvenéves Balatoni Múzeum	11
ÉRI ISTVÁN: Beszámoló a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság 1968. évi munkájáról	39
BODOGÁN JÁNOS: Megnyitóbeszéd	67
OROSZLÁN ZOLTÁN: A kilencvenéves Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat.	69
TORMA ISTVÁN: A Veszprém megyei régészeti topográfia ősrégészeti eredményeiről.	75
KALICZ NÁNDOR: A rézkori Balatoni csoport Veszprém megyében .	83
TORMA ISTVÁN: Adatok a bádeni (péceli) kultúra bolerázi csoportjá- nak magyarországi elterjedéséhez	91
HORVÁTH ATTILA: A vaszari és somlóvásárhelyi Hallstattkori halom- sírok	109
NOVÁKI GYULA: Földvár ásatások a bakonyi Cuha-völgy környékén	135
THOMAS EDIT: Újabb római kori kutatások a Balatonfelvidéken. . .	141
WESSETZKY VILMOS: Egyiptomi kultuszemlékek jelentősége Vesz- prém megyében	147
NÉMETH PÉTER: Újabb avar kori leletek a történeti Veszprém megyé- ből	153
ERDÉLYI ISTVÁN—NÉMETH PÉTER: A Várpalota-Gimnáziumi avar temető	167
ÉRI ISTVÁN: Veszprém megye középkori településtörténeti vázlata . .	199
KOPPÁNY TIBOR: Veszprém megye Árpád kori építészetének kutatási problémái	217
KOZÁK KÁROLY: XI—XIII. századi egyházi építészet Veszprém me- gyében	223
KOVALOVSZKI JÚLIA: Ásatások Csepelyen	235
GEDAI ISTVÁN: A Dunántúl szerepe az Árpád kor kereskedelmében, numizmatikai leletek alapján	253
KOROMPAY GYÖRGY: Veszprém város településtörténeti kialakulása	257
TÓTH SÁNDOR: Adalékok a veszprémi Vár-alja telektörténetéhez . .	269
MOJZER MIKLÓS: A magyar műkincsállomány vidéken	279
NAGYBÁKAY PÉTER: Megjegyzések Eperjessy Géza: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon (1686—1848) című köny- véhez	285

INHALTSVERZEICHNIS

I. ÉRI: Vorwort zum 8. Jahrgang unserer Schriftenreihe	5
A. KEVE: In memoriam Sándor Lovassy (1855–1946)	7
K. SÁGI: 70 Jahre Balaton-Museum in Keszthely	11
I. ÉRI: Tätigkeitsbericht der Direktion der Museen im Komitat Veszprém für das Jahr 1968	39
J. BODOGÁN: Eröffnungsrede	67
Z. OROSZLÁN: 90 Jahre Archäologische, Kunsthistorische und Numis- matische Vereinigung	69
I. TORMA: Über vorgeschichtliche Ergebnisse der archäologischen To- pographie auf dem Gebiet des Komitats Veszprém.	75
N. KALICZ: Die kupferzeitliche Balaton-Gruppe im Komitat Veszprém	83
I. TORMA: Beiträge zur Verbreitung der Boleraz-Gruppe der Badener Kultur in Ungarn	91
A. HORVÁTH: Hügelgräber aus der Hallstattzeit nächst Somlóvásárhely und Vaszar	109
GY. NOVÁKI: Erdburgausgrabungen in der Umgebung des Cuha-Tals im Bakony-Gebirge	135
E. THOMAS: Neue Funde aus der Römerzeit im Balaton-Oberland . .	141
V. WESSETZKY: Die Bedeutung ägyptischer Devotionalienfunde auf dem Gebiet des Komitats Veszprém	147
P. NÉMETH: Neue Funde aus der Awarenzeit auf dem historischen Gebiet des Komitats Veszprém	153
I. ERDÉLYI–P. NÉMETH: Awarenfriedhof Várpalota-Gimnasium . .	167
I. ÉRI: Abriss der mittelalterlichen Siedlungsgeschichte des Komitats Veszprém	199
T. KOPPÁNY: Forschungsprobleme auf dem Gebiet des Komitats Vesz- prém im Zusammenhang mit Baudenkmalern aus der Zeit der Árpáden	217
K. KOZÁK: Die Kirchenarchitektur des XI–XIII Jahrhunderts im Ko- mitat Veszprém	223
J. KOVALOVSKY: Ausgrabungen in Csepely	235
I. GEDAI: Numismatisches über die Bedeutung Transdanubiens im Handelsaustausch zur Zeit der Árpáden	253
GY. KOROMPAY: Die Siedlungsgeschichte der Stadt Veszprém . . .	257
S. TÓTH: Geschichtliches über den Wandel von Haus- und Grundstück- besitz am Fuße der Burg von Veszprém	269
M. MOJZER: Der ungarische Kunstschatzbestand in der Provinz . .	279
P. NAGYBÁKAY: Annotationen zum Buche „Das Zunftwesen in Markt- flecken und Dörfern auf dem Gebiet der Ungarischen Tiefebene und Transdanubiens (1686–1848)“ von Géza Eperjessy	285

TABLE DES MATIÈRES

I. ÉRI: Présentation du 8 ^e volume des Bulletins	5
A. KEVE: En memoire de Sándor Lovassy (1855–1946)	7
K. SÁGI: Le Musée de Balaton fête ses 70 ans	11
I. ÉRI: Rapport sur l'activité de la Direction de Musées du département de Veszprém en l'an 1968	39
J. BODOGÁN: Discours d'ouverture	67
Z. OROSZLÁN: La Société d'Archéologie, d'Histoire d'art et de Numis- matique fête ses quatre-vingts-dix ans	69
I. TORMA: Topographie archéologique des trouvailles préhistoriques du département de Veszprém	75
N. KALICZ: Le groupe de Balaton de l'âge de cuivre au département de Veszprém	83
I. TORMA: Contribution à l'historique de l'extension du groupe de Bole- raz de la civilisation badoise	91
A. HORVÁTH: Tombeaux tumulaires de l'époque hallstattienne à Som- lóvásárhely et à Vaszar.	109
GY. NOVÁKI: Fouilles de fortins de terre aux environs de la vallée de Cuha, dans la montagne Bakony	135
E. THOMAS: Nouvelles fouilles au haut pays de Balaton à la recherche de vestiges de l'époque romaine	141
V. WESSETZKY: L'importance des monuments du culte égyptien dans le département de Veszprém	147
P. NÉMETH: Trouvailles nouvelles de l'époque avare dans le département historique de Veszprém	153
I. ERDÉLYI-P. NÉMETH: Le cimetière avar Várpalota-Lycée	167
I. ÉRI: Esquisse de l'histoire du peuplement du département Veszprém au Moyen Age.	199
T. KOPPÁNY: Les problèmes de recherches de l'architecture de l'époque arpadienne dans le département de Veszprém	217
K. KOZÁK: Architecture religieuse aux XI ^e –XIII ^e siècles dans le départe- ment de Veszprém	223
J. KOVALOVSKI: Fouilles à Csepely	235
I. GEDAI: Le rôle de la Transdanubie dans le commerce de l'époque arpa- dienne, à la base de données numismatiques	253
GY. KOROMPAY: L'histoire du peuplement de la ville de Veszprém	257
S. TÓTH: Contributions à l'historique de mutations foncières dans la bas- se-enceinte de Veszprém	269
M. MOJZER: Trésors hongrois aux départements	279
P. NAGYBÁKAY: Aperçus sur le livre de Géza Eperjessy: Corporations aux bourgs et aux villages de la Grande Plaine et de la Transdanubie, 1686–1848	285

ОГЛАВЛЕНИЕ

И. ЭРИ: Предисловие к 8-му тому Вестника	5
А. КЕВИ: Воспоминания о Шандоре Ловаши	7
К. ШАГИ: Балатонскому музею 70 лет	11
И. ЭРИ: Отчет о работе дирекции музеев комитета Веспрем за 1968 год	39
Я. БОДОГАН: Вступительный доклад.	67
З. ОРОСЛАН: Научному обществу по археологии, истории искусства и нумизматике 90 лет	69
И. ТОРМА: Успехи археологической топографии в комитате Веспрем . .	75
Н. КАЛИЦ: Балатонская группа памятников медного века в комитате Веспрем	83
И. ТОРМА: Данные о распространении в Венгрии болеразской группы баденской культуры	91
А. ХОРВАТ: Курганы гальштатской культуры в Шомловашархейе и Ва- саре	109
Д. НОВАКИ: Раскопки земляной крепости в окрестностях долины Цуха	135
Э. ТОМАС: Новые исследования, относящиеся к римскому периоду в Ба- латонской горной местности	141
В. ВЕССЕТСКИ: Значение египетских культовых памятников в комитате Веспрем	147
П. НЕМЕТ: Новые находки аварского периода в комитате Веспрем . . .	153
И. ЭРДЕИ, П. НЕМЕТ: Аварское кладбище на территории варпалотской гимназии	167
И. ЭРИ: Краткая история средневековых поселений в комитате Веспрем	199
Т. КОППАНЬ: Проблемы, связанные с исследованием архитектуры пе- риода Арпадов в комитате Веспрем	217
К. КОЗАК: Церковное строительство в комитате Веспрем в XI—XIII веках	223
Ю. КОВАЛОВСКИ: Раскопки в Чепейе	235
И. ГЕДАИ: Роль Задунайской низменности в торговле времен Арпадов на основании данных нумизматики	253
Д. КОРОМПАИ: История развития Веспрема	257
Ш. ТОТ: Данные к истории земельных участков у подножья веспремской крепости	269
М. МОЙЗЕР: Венгерские сокровища искусства в провинции	279
П. НАДЬБАКАИ: Замечания к книге Г. Эперьешши «Цехи в сельскохо- зяйственных городках идеревнях в Алфёльде и Дунантуле (1686—1848)»	285

Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadványai

VERÖFFENTLICHUNGEN DER DIREKTION DER VESZPRÉMER KOMITATSMUSEEN

- B. THOMAS EDIT—SZENTLÉLEKY TIHAMÉR: Vezető a veszprémi Bakonyi Múzeum régészeti kiállításában (1959), elfogyott — vergriffen.
- EDIT B. THOMAS—T. SZENTLÉLEKY: Führer durch die archäologischen Ausstellungen des Bakonyer Museum in Veszprém (1959), elfogyott — vergriffen.
- TIHANY. Vezető a múzeum kiállításához. — Führer durch das Museum von Tihany (1963), elfogyott — vergriffen.
- VAJKAI AURÉL: Bakonyi ház (1963), elfogyott — vergriffen.
- ÉRI ISTVÁN—VAJKAI AURÉL: Veszprém megye múzeumai (1963), elfogyott — vergriffen.
- ISTVÁN ÉRI—AURÉL VAJKAI: Museen entlang des Balaton (1963), elfogyott — vergriffen.
- TARNAY ZSUZSANNA—RÓZSA GYÖRGY: Batsányi János irodalmi munkássága és egykorú képmásai (1963), elfogyott — vergriffen.
- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 1. (1963).
- É. TAKÁCS MARGIT—PÉTER MÁRTA: Csikász Imre emlékkiállítás (1964).
- B. THOMAS EDIT: Baláca, freskó, stukkó, mozaik — Baláca, Fresko, Stuck, Mosaik (1964), elfogyott — vergriffen.
- FEKETE GÁBOR: A Bakony növénytakarója. — Die Pflanzendecke des Bakony-Gebirges (1964), elfogyott — vergriffen.
- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 2. (1964).
- B. THOMAS EDIT: A nagydémi lararium (1965).
- BORSOS MIKLÓS szobrászművész kiállítása (Tihany 1965), elfogyott — vergriffen.
- DR. TOMPA KÁLMÁN képzőművészeti gyűjteménye (Veszprém, 1965), elfogyott — vergriffen.
- GORKA LÍVIA KERAMIKUS kiállítása (Keszthely, 1965).
- PAPP JÓZSEF: A Bakony növénytani bibliográfiája — Botanische Bibliographie des Bakony-Gebirges (1965).
- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 3. (1965).
- EGRY JÓZSEF festőművész emlékkiállítása (Tihany, 1966), elfogyott — vergriffen.
- BALATONI NYÁRI TÁRLAT (Keszthely, 1966).
- VASS ELEMÉR festőművész emlékkiállítása (Veszprém, 1966).
- REISSMANN KÁROLY MIKSA festőművész emlékkiállítása (Veszprém, 1966), elfogyott — vergriffen.
- TAPFER DEZSŐ: A Keleti-Bakony madárvilága — Die Vogelwelt aus dem Ost-Bakony-Gebirge (1966), elfogyott — vergriffen.

- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 4. (1965).
 BÍRÓ JÓZSEF: Hajók a Balatonon. Hajózástörténeti kiállítás a tihanyi múzeumban (1967),
 elfogyott — vergriffen.
- BENE GÉZA festőművész emlékkiállítása (Tihany, 1967).
 GÁBORJÁNI SZABÓ KÁLMÁN festőművész emlékkiállítása (Veszprém, 1967).
 LIPTÁK GÁBOR: Jókai Balatonfüreden (1967). II. kiadás, elfogyott — vergriffen.
 BALATONI ALMANACH, mai magyar költők versei a Balatonról (1967),
 elfogyott — vergriffen.
- BENDEFY LÁSZLÓ: A Bakony hegység geokinetikai viszonyainak földkéregszerkezeti
 vonatkozásai — Die Rolle der Geokinetik bei der Erforschung der Erdkrustenstruktur
 im Bakony-Gebirge (1967).
- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 5. (1966).
 RIPPL-RÓNAI JÓZSEF festőművész emlékkiállítása (Tihany, 1968).
 M. BUCKÓ EMMI: Geomorfológiai kutatás és térképezés Balatonfüred környékén. —
 Geomorphologische Erforschung und Kartierung in der Umgebung von Balatonfüred
 (1968).
- VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 6. (1967).
 LIPTÁK GÁBOR: Jókai Balatonfüreden (1969) III. kiadás.
 SÁGI KÁROLY (szerk.): Vezető a keszthelyi Balatoni Múzeum kiállításához (1969).
 VÉRTES LÁSZLÓ: Őskori bányák Veszprém megyében (1969).
 LIPTÁK GÁBOR: A két Kisfaludy (1969).
 TEMESVÁRY FERENC: Diszfehyverek főúri kincstárakból (Tihany, 1969).
 AMERIGO TOT kiállítása (Tihany, 1969).
 KOKAS IGNÁC festőművész kiállítása (Keszthely, 1969). elfogyott — vergriffen.
 ORLAI PETRICH SOMA Emlékkiállítás (Pápa, 1969).
 VESZPRÉM MEGYEI MÚZEUMOK KÖZLEMÉNYEI 7. (1968).

Kiadja a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága
Felelős kiadó: Éri István megyei múzeumigazgató
Technikai szerkesztők: Nagybákay Péter és Palágyi Sylvia
A címlapot tervezte: Katona László. Címlapfotó: Szabó Mihály és Wahr János
A kézirat nyomdába érkezett: 1969. január. Megjelent 1970 február.
1000 példányban 18.5 ív terjedelemben
70.3067.66-42 Alföldi Nyomda, Debrecen

